

CRKVA U SVIJETU

ČASOPIS ZA VJERSKU KULTURU

GODINA IV

BROJ 2

SPLIT 1969

PUTOVIMA KONCILA

Misli jednog vjernika

Crkva zna da raspolaže pokladom istine, koji je dužna staviti na raspolaganje svakom čovjeku. Ne radi se o bilo kojoj istini; ne npr. o takvoj, koja će dati čovjeku određenu filozofsku satisfakciju. Radi se o istini od temeljnog značenja, od isključive, jedino značajne vrijednosti: o *Istini koja spasava*. Zadaća je Crkve tom istinom upoznavati čovjeka svih vremena, — a da bi to mogla, mora raspolagati i odgovarajućim sredstvima za kontakt (jezikom, organizacijom, raznim manifestacijama) — i iznositi adekvatni (u adekvatnom obliku) sadržaj. Očito je, da dosadašnja sredstva kontakta i relevantnost sadržaja nisu više zadovoljavali. Suvremeni čovjek iziskuje nove načine i nove postupke. Ali, ne samo to, on iziskuje na svima područjima i nove spoznaje. Trebalo je dakle moći djelovati na um i na srce suvremenog čovjeka. Ne zaboravimo — i na srce, jer baš čovjek u ovom vremenu bez srca treba srca više nego ikada. Trebalo je kapitalno zahvatiti i u samoj Crkvi, da bi ona mogla uspješno izvršiti svoj zadatak i u ovom posebnom vremenu. Zato je i sazvan Koncil. A da to nije bila samo ideja jednog posebnog pape (kao što to rado, ali i nedosljedno misle mnogi konzervativni), dokaz je, što se golema većina koncilskih otaca izjasnila za nove postavke. — I sada su odluke Koncila tu!

Ako neki u Crkvi (svjesno ili polusvjesno) stavljaju u sumnju te odluke, sigurno je, da stavljaju u sumnju i Božju vjerodostojnost odluka svih koncila, pa i onog, koji je usvojio dogmu o papinoj nepogrešivosti, njima toliko dragu.

Što dakle preostaje onome ne samo dosljedno vjernom, već jednostavno poštenom kršćaninu (katoliku) poslije Koncila nego da se sa svom odlučnošću i svom snagom bori za odluke Koncila! Za takva vjernika neshvatljiva je mlakost, neodlučnost, nesigurnost — pa i nekih najviših funkcionera same Crkve — u ostvarivanju odluka Koncila. Takva se nesigurnost očituje još uvijek i u liturgiji, a osobito u njezinoj organizaciji (zanimljivo je, da sam neke najnovije od Koncila usvojene forme — još pred nekoliko godina vidio u Indiji, a koje ne opažam u mnogim evropskim crkvama ni danas) u tumačenju gledišta, u teološkim raspravama, no iznad svega u praktičnim (vjerskim i osobnim) odnosima i, posebno, u zahvatu u svijet. No takva neodlučnost (ukoliko je svjesna) nije korektna, dapače je grešna.

Čini se, da je vrijeme, da se to jasno kaže. Mislimo, da na to imamo pravo i mi beznačajni, u hijerarhiji Crkve, obični vjernici.

Vremena više nema! (A misli se, da ga je još dovoljno). Čovječanstvo treba da *odmah* krene boljim moralnim putem. Veliko zlo je naime postalo preko mjere agresivno i bezobzirno («dobročudnima» i »miroljubivima» vjerojatno to i ne izgleda). Pogrešno se, međutim, misli, da se s vremenom sve iscrpljuje, sve izžvljuje, pa i zlo, te će čovječanstvo konačno krenuti samo boljim moralnim putem; dapače je već krenulo. Ta se utopiija njeguje ponegdje (vrlo oportunistički) čak u Crkvi. Opasna i netočna ideja, jer ju je

sva praksa kroz povijest demantirala. Ali ima i nešto drugo: kao da je Crkva umorna i zaplašena.

O dobra, draga, strpljiva i prastara majko Crkvo! Tolike si udarce dobila na svome dugom, dvomilenijskom pohodu (srećom ipak pobjedničkom, jer si i danas još tu) od onih iz tvog krila i onih izvan tebe i protiv tebe. Toliko su te napadali i napadaju te, sramotili te i sramote te, da si u tuzi i u već naviknutoj strpljivosti (valjda ne u rezignaciji) sagnula skromno i umorno glavu te podnosiš stoički ne samo udarce, ljubezno i majčinski razumiješ ne samo grešnike, već se (oprosti mi!) čak često i slabšno i jedva čujno osvrćeš i na samu strahotu zla. Grijeh agresivne oholosti, razuzdane bludnosti, grijeh umorstva nevinih i progona pravednih, strašan grijeh izdajstva čovjeka u njegovu najvećem dostojanstvu i najvećim vrijednostima i pravima — brutalno se nameće i napreduje, a tvoj je glas sad tako slab. (Da, samo Te srce tjera da snažno, u svojoj majčinskoj dobroti, podigneš glas u obranu bijednih i osudiš strahotu velikog uništenja).

Ali, to ne! Jer ti si ne samo Majka, već i Učiteljica — i sigurno je, da ne bi, ako bi prestala biti ovo drugo, mogla uspješno ostati ni ono prvo.

Toliko smo daleko stigli, istina, u tehničkim, čak suviše daleko u opasnim tehničkim dostignućima, a tako malo u moralnom napretku. Zar je veliki znanstveno-tehnički napredak napravio čovjeka boljim? Dapače, čini nam se, izgleda dapače sigurno, da je većina čovječanstva prije bila moralno vrednija. Zar su čak sve naprednija društvena uređenja, čak i ona s izrazito humanističkim programom, donijela manje egoizma, manje gramzljivosti, manje oholosti?

Za tu veliku zadaću moralne renesanse pozvana je Crkva! Drugi su (druge institucije) brinuli da dadu čovječanstvu umjetnost i raznovrsnu znanost (a i najstrašnije ratove, progone i sredstva za uništenje u »najnaprednije doba«). Nitko od njih, pa ni izobrazba (sa sekulariziranim odgojem) nisu čovjeku dali viši stupanj morala. Oni za to nisu sposobni. Mi smo čak svjedoci, u ovom najrecentnijem vremenu, kako se uporno proganjaju iskreni propovjednici istine i slobode, — dapače još i više, kako okultne snage zla, s najvećom brutalnošću javnog izazova, terora, mecima uklanjanju trijezne, hrabre, elitne borbe, nosioce ideala mira i opće vrijednosti čovjeka. A savjest Istoka i Zapada zadovoljava se bijednim, konvencionalnim frazama »indignacije« ili čak same formalne sućuti (često isprepletanim i političkim doskočicama).

Ostavite mi uvjerenje, da okultne snage mraka ne bi uspjele u fizičkom uništenju (i time i pobjedi) nad borcima za čovjeka, da su snage dobra ovima drugima pružile pravodobnu aktivnu, efikasnu potporu, bez diplomatskih obzira i obazrivog nepristranog takta. (To sigurno nisu ni blijeđi listići pristajanja u izbornom procesu ni groteskne i šuplje demonstracije). Ne, što se nas kršćana tiče, mi smo pristrani, *mi smo za dobro!*

Čovječanstvo će se dotle nalaziti pred rušilačkim plamenom negativnih revolucija, pred strahotom najvećeg rata, čak i pred ponorom propasti, dok razorne snage mraka budu razapinjale nevinog Isusa Krista, a osamljeni Petri budu mogli samo zaplakati nad tolikim zlom, a možda i zanjekati u časovima slabosti...

U ovoj situaciji Crkva, ona pravedna, ona istinita, ona sveta, treba da bude *glasna savjest čovječanstva*. Ona svoju etičku zadaću mora i može hrabro izboriti u tome svijetu, jer je to njezina društvena zadaća, koja je i koherentna s njezinim transcendentnim poslanjem.

Došlo je već vrijeme za ofenzivu dobra!

Neka, pri tome, Crkva odrješito odbaci insinucije, koje će se čuti (i već se čuju), da opet želi osvojiti svoje pozicije u (političkoj) vlasti svijeta. Neka to odbaci odlučno — inače snage mraka imaju razloga da je kleveću.

U dva milenija napora za afirmaciju svoje nauke ona je, u jednom povijesnom razdoblju, svoje moralne poglede htjela nametnuti i prisilom auktoriteta ili vlasti, pa čak i lomače. Danas i za svagda relutantna su silno ta sredstva (svatko zapravo u Crkvi danas misli s neugodnošću i sa

žalošću na one postupke koji su bili povijesnim trenutkom uvjetovani). Crkva, također, više ne raspolaže ni armijama ni političkom silom, a njezini borci, mjesto časti i nagrada, mogu očekivati samo udarce... Da, samo udarce, premda se služe samo oružjem (ipak silno snažnim) koje znači: istina, vjera i ljubav.

Treba započeti borbu za afirmaciju dobra. Izvršiti *agresiju dobra*. Krist je nedvosmisleno rekao: »Mislite li da sam došao da donesem mir na zemlju?« (Lk 12, 51). Možda je bio u pravu Robert Kennedy kada je rekao, da su najvrelija mjesta u paklu predviđena za nepokretne, za »mirne«. »Mlaci, izbacit ću vas iz usta svojih!« — veli u Starom zavjetu Gospodin. A Isus: »Dođoh da oganj bacim na zemlju, pa što hoću drugo nego da se zapali?« (Lk 12, 49). To je »vojujuća Crkva«.

Tko god hoće biti s nama u takvoj borbi, bez obzira na vjeru, nazor na svijet, boju kože, »naš je brat i naša sestra«.

Za takvu borbu Crkve, za uspjeh te borbe sama molitva, žrtve nevinih nisu dovoljne (to je »tamjan«, naknada Nebu). Mi živimo u fizičkom svijetu u kojemu snage mraka djeluju vrlo »efikasnim« fizičkim sredstvima. I snage dobra treba da se koriste tim sredstvima. Čovjeka realiziraju dvije komponente: duhovna i tjelesna, te se on mora ispoljiti kroz obje.

Kad govorimo o Crkvi i njezinoj borbi za dobro, ne mislimo, naravno, samo na hijerarhiju (koja će biti uzor), već na čitavu Crkvu. Laikat je tu čak u određenom smislu značajniji, jer je brojniji i jer potpunije spada u ono što se zove *svijet*. (Osim toga, neće se moći govoriti o novoj ofenzivi klerikalizma).

Neće biti rijetko, bit će možda potrebno i često, da se kršćanski laici, da bi mogli izvršiti svoju idealnu zadaću, bore (znanjem, marom, osobnim poštenjem), uz poštovanje svjetovnih zakona i etičkih norma, s ostalima, s ateistima, sa sekularističkim čovjekom u tom našem svijetu. A da bismo uspjeli, moramo biti svjesni, da između nas i njih nema i ne smije biti nikakve razlike — osim u odnosu na grijeh. No, za razliku od drugih, borba kršćanskog laika za svjetovna dobra mora biti programska: borba za afirmaciju, za *realizaciju dobra*. Naravno, takva borba treba da bude najprije odlučena u nama samima. (Gdjekad će to dobro značiti nekorrupktivnost, drugi put pravednost, slijedeći put zakonitost i red, gdjekad pomirenje suprotnosti, gdjekad manjivost, ali uvijek uporna dosljednost i *hrabrosti u istini*). Pri tome nije obavezno isticanje Krista, ni Boga, ni kršćanstva, važan je cilj: Kraljevstvo Božje ovdje, na zemlji. Potrebno je samo oduševiti iskrene u vrijednost (veličinu) praktičnog ostvarenja dobra. To je prava revolucija savjesti! To je stvarna revolucija povijesti, svijeta!

Izrazito, često presudno značenje laikata u Crkvi suvremeno je otkriće i smjer Koncila. Uza sve to, do ovoga časa, laikat nije praktično zauzeo položaj koji mu u tom smislu u Crkvi pripada. (Čini se, dapače, da nitko, do ovoga časa, i ne misli ozbiljno na jedan radikalni, — ne periferni, ne konzervativistički, — zahvat u tome smislu). Laikat, dakle, treba da ima svoj adekvatni položaj i u internom životu Crkve. To, sigurno, ne predstavlja ona sloboda organiziranja nekoliko laičkih kongresa, pa ni onaj posljednji u Rimu (na kojemu, osim toga, laici nisu ni izrekli ono bitno, ono jedino valjano. Tamo su izneseni, uglavnom, pretenciozni, nedomisleni, prepotentni zahtjevi, ali nešto bitno konstitucionalno nije rečeno ni zaključeno).

Na taj način, i poslije II vatikanskog sabora, hijerarhija i dalje, uza sav prisniji prilaz laicima (više pojedinačno negoli organizirano), živi i djeluje u inerciji i »sjajnoj izolaciji« posvećenosti, učiteljstva, ali i »nedodirljivosti« pretkoncilskog vremena. Gdje je to obnovljeno tijelo Crkve prožeto svježom krvlju mladosti i proljeća, prorečeno od Pija XII? Gdje to jedinstveno tijelo ljubavi i akcije viđeno od Ivana XXIII? Nalazimo se, naprotiv, u situaciji da papa formata i svetosti Pavla VI sa suviše očitom tugom mora izreći: »Zar Crkva nema ništa novo i primamljivo pružiti suvremenom svijetu?« (Tu refleksiju smatramo posljedicom činjenice neintegriteta, nedijalogičnosti hijerarhijskog i »svjetovnog« dijela Crkve).

Poslije svih frustracija i svih lutanja, treba da Crkva povede svijet čistim putem Krista. Ali, da Crkva može poći putem te misije, sasvim praktične zadaće (kristovske postavke mogu prihvatiti, a često, nesvjesno, i prihvaćaju mnogi vjerski neangažirani, a korektni, pa i ateisti), treba da prije toga uslijedi određena reorganizacija same Crkve. To prvenstveno znači, da njezin najbrojniji dio, laikat, ne smije više ostati samo stado, pa ni vojska koja sluša, a ne utječe, ne djeluje... Reforma Kurije i liturgije nije dovoljna. A što znače i postojeće poluintelektualističke, poluklerikalne (crkvenopolitičke) organizacije laika tipa »Katolička akcija«, pa čak i one humanitarno-karitativne tipa »Caritas« (ne osporavajući njezino veliko značenje)? Što znače razne bratovštine, Treći redovi, »viteške organizacije« i sl. (sve na liniji konzervirane starine, petrifikacije hijerarhijskog diktata) u smislu koncilске unifikacije života i akcije Crkve?! Potreban je jedan novi, suvremeni odnos i djelovanje u Jedinstvenoj Crkvi. To je jedini način, na koji će se dogoditi ono bitno novo, na koji će prostrujati nova, svježa krv kroz Crkvu.

Mi ovim nikako ne mislimo na uvođenje one profanirane i često kompromitirane, politificirane demokratizacije, koja bi trebala dovesti čak do toga da laici neposredno sudjeluju pri bitnim sakralnim činima, da čak utječu izravno pri proglašenju vjerskih istina. Ne, baš tamo, kao i u biti sakramentalnih obreda, pripada neposredno, isključivo pravo onima (i posebno onome) na koje je blagoslovljene ruke posvete položio sam Krist. Ali, kao što u ovom smislu pripada primat hijerarhiji — u javnom radu u vanjskom svijetu treba da pripadne primat laikatu. Mislimo, dakako, ovdje ujedno i na pravo i dužnost obostrane konzultacije u organizaciji i akciji internog i eksternog života Jedinstvene Crkve. Mislim, da bi u novim koncepcijama položaj laikata trebao biti nešto kao posebni Red, posebni Stupanj. (Nisu li svi kršćani »nakalamljeni« na Krista, udovi njegova mističnog tijela, svećenici u određenom smislu?). Inicijacija bi (valjda) trebala biti u sakramentu sv. Potvrde.

Nasuprot onima, koji nisu imali snage ili ideja da snažno krenu putem, što ga je zacrtao Koncil, susrećemo se danas uzbudivo i s onima, koji misle, da je došao čas, ili da su čak obavezni svetom pobudom dužnosti, da krenu drugim ekstremnim putem. Putem ne opće obnove, već putem diverzije (eksplozije, revolucije, kao što gdjekoji sekularistički časopisi to nazivaju). I tako se mi susrećemo i sa značajnim skupinama, koje žele, i uz želju za zblizenjem s drugim kršćanima, postati radikalnije u zabludama i od drugih. Mislim posebno na slučaj katoličke Holandije i njezina novog katekizma.

Ne znam zašto, ali se o toj diverziji u krilu naše Crkve službeno i polu-službeno govori s toliko uzdržljivosti, s toliko obazrivosti (možda i zbog konzervativnog, reakcionarnog principa zataškavanja »skandala«). Nad tim mi obični vjernici ostajemo zatečeni, zaprepašteni. Pročitajte što je o tome usve napisao »Glas Koncila«. Pa i sama rasprava u »Crkvi u svijetu« (br. 6/1967) to je obradila, po mome mišljenju, samo scijentistički, dakle neangažirano. Kao da se radi o neznčajnoj stvari, kod koje se s malim naporom, sitnim modifikacijama teksta da sve izglatiti, riješiti (a sada se zna, da se neki holandski teolozi i tome opiru).

Htio bih, međutim, ovdje odmah reći i nešto drugo. To je ovo: holandski katekizam pokrenuo je i štošta vrlo, vrlo vrijedno, tj. postavio je pitanja i dao već neke zanimljive odgovore, odnosno usmjerio razmišljanje, na neke sadržaje od izvanrednog interesa, za svakog čovjeka, a za svakog vjernika osobito. Tako u teologiji simplicističko tumačenje anđela i njihova odnosa prema Bogu i prema čovjeku, pa neadekvatno i siromašno tumačenje istočnog grijeha i puta i sudbine čovječanstva u vezi s ist. grijehom ne može zadovoljiti (a valjda nije nikada ni zadovoljilo) misaonog vjernika. Holandski su teolozi ta prevažna pitanja dotakli i pokušali na njih odgovoriti. To je dobro, jer suvremeni čovjek, kao i stari, a možda i više od njega, želi razgovjetnija i umnija tumačenja onih nekoliko zbudujućih (nejasnih), spornih

ili »delikatnih« mjestâ u Sv. Pismu. On želi više i dublje čuti o uzrocima i značenju ovozemaljske patnje.

Drukčije stoje stvari s nekim drugim tumačenjima nizozemskog katekizma. Taj katekizam, čini se, dopušta barem slobodu sumnje u najveće vjerske istine. Iz onog, što znam o tome (potkrijepljeno, parcijalno, jednom potresnom informacijom jednog uglednog premeta o indikativnom događaju u jednoj holandskoj crkvi), mislim, da se značajnija takva tumačenja odnose na četiri fundamentalne istine: djevičanstvo bl. Gospe, koncepciju Isusovu u Mariji po Duhu Božjem, imanentnost Kristovu u sv. Hostiji i uskrsnuće Kristovo. Staviti u sumnju te četiri temeljne istine naše vjere ili ostaviti slobodu liberalističkog tumačenja tih istina — to je (dopustite meni običnom, beznačajnom laiku da rečem glasno) ne samo hereza, već blasfemija. To je osporavanje eksplicitnog svetog teksta, Evandjelja.

Ta druga strana holandskog katekizma drastično pokazuje i nešto vrlo potresno, ali i vrlo uvjerljivo: da i crkvena hijerarhija, i sami biskupi, u učiteljskoj ulozi izolirani od rimskog biskupa, mogu pogriješiti, mogu pripustiti zastranjivanja, pa makar i pobučani veoma pozitivnom brigom za obnovom i za brzim zbliženjem s odijeljenom braćom. Svakako je sigurno, da se ni ovdje ni u bilo kojem drugom slučaju s pitanjima vječnih istina ne može postupati kao s pitanjima tehnike ili politike, pa ni kao s pitanjima sekularističke znanosti.

U iznošenju ovih misli vodi me strepnja i moja korijenska povezanost s Crkvom. Dakle, i ljubav za nju. Živim u svijetu i predobro poznajem mišljenje (zainteresiranih) običnih vjernika, te smatram, da ovim iznosim i njihova stajališta. Mi želimo glasno i razgovijetno izreći molitvu potpore svetom ocu Pavlu VI, tom mudrom, učenom, dragom, skromnom i svetom papi, kako bi od Duha Istine smogao kristalnu razgovijetnost za čvrstinu odluke.

Dragoš Machiedo

»NERELIGIOZNO« KRŠĆANSTVO DIETRICH BONHOEFFERA

III. ŠTO ZNAČI »NERELIGIOZNO« KRŠĆANSTVO?

Prije negoli odgovorimo na to pitanje treba da imamo na umu, da ni samome piscu nije bilo posve jasno, što ono znači. U prvom od dokumenata, koje smo naveli, pisac ističe: »Kako izgleda ovo nereligiozno kršćanstvo, kakav oblik zauzima, o tom sada mnogo mislim i pisat ću ti uskoro o tome više.«³⁰ I u drugim pismima, kako smo vidjeli, naglašava, da se još nalazi u stadiju razmišljanja, u nekom podsvjesnom, nagonskom periodu, kad ga na formuliranje novih ideja više tjera nesvjesna intuicija negoli njihova jasna vizija. Bonhoeffer piše: »U ovaj čas mislim o tome, kako pojmove kao što su kajanje, vjera, opravdanje, prepород, spasenje (dakle, pojmovi, koji su bitni za kršćanstvo, o. m.) tumačiti na

³⁰ Ib., str. 135.